

Az erdélyi fejedelmi udvar zenei életéről (II.)

ZENE A FEJEDELMÍ UDVAR ÉLETÉBEN

Milyen alkalmakkor szólalt meg zene a fejedelmi udvarban? Mindenekelőtt a fejedelmek beiktatási ünnepének hangulatát fokozta a muzsika. Báthori Zsigmond 1588. december 23-i medgyesi, II. Rákóczi Ferenc 1704. évi marosvásárhelyi beiktatását említik forrásaink, de ide sorolhatjuk II. Rákóczi György, Baresai Akos országgyűlési zenés üdvözlését is.

Lakodalom alkalmával az udvarban is elmaradhatatlan volt a zene. Báthori Zsigmond esküvőjekor, útban a fejedelmi szék-város felé, Kolozsvárt muzsikával üdvözölték az ifjú párt. Gyulafehérvárt vacsora után táncra perdült a 12 asztalnyi násznép, közben a városháza tornyán majd a lakodalmos ház előtt trombitások és dobosok szórakoztatták a hallgatókat. Az olasz muzsikusok egyházi zenét, énekes misét szólaltattak meg az ünnep alkalmával. Bethlen Gábor 1626-ban Kassán tartotta esküvőjét Brandenburgi Katalinnal. A fejedelemléteiben trombitásokat, saposokat és hegedűsöket említenek a krónikák. Kemény János egy német s egy francia gyermeklantost látott a fejedelemszony hintájában, kíséretében pedig egy Cserkesz nevű hegedűs is felbukkant. Bethlen udvarában korábban is emlegettek két ifjú lantost, Konrádot és Dietrichet. Nem lehetetlen, hogy őket öltöztette be a fejedelemléte és állította a fejedelemszony szolgálatába.

II. Rákóczi György menyasszonyát, Báthori Zsófiát 1643-ban, az esküvőre való érkezésekor török és lengyel saposok üdvözölték, a lakodalmos pedig magyar, német és cigány muzsikusok szolgáltatták a tanczenét.

Régi hagyományokhoz híven, követfogadások is helyet biztosítottak a muzsikának. A török császár megérkezésekor Báthori Endre dobokat veretett és trombitákat fúvatott a vendég tiszteletére. Báthori Zsigmond követe mellé is rendelt trombitást, amint ezt az 1601. március 4-én Besztercén időző s Moldvába készülő követség példája tanúsítja. Mihály vajda 1601. júliusában Gyulafehérvárt Pezzen császári követet fogadta „szép muzsikával”. Ilyen alkalmakkor vonultatott fel zenészeket Bethlen Gábor és I. Apafi Mihály is.

A feljegyzések ritkán tesznek említést olyan esetről, amikor a fejedelemléte maga kedvtelésére, szórakozására, időöltésnek vagy éppen gondülésül muzsikát, mint Izabella, vagy Báthori Endre a sellembergi ütközet előestéjén. Sokkal gyakoribb az olyan eset, amikor a fejedelemléte és környezetét szórakoztatták zenével, udvari ünnepség, esetleg mulatozás keretében. Közismert volt például Báthori Zsigmond zene iránti vonzódása, s ezért a városok, környezetéhez tartozó magánosok is gyakran kedveskedtek neki muzsikával. Így például egyik Aranyos menti kirándulásán hegedű- és sipszó-

val szórakoztatták a fejedelemléte. Szamosújváron besztercei muzsikust hallgatott, Beszterce, majd Brassó is zenés szórakozásról gondoskodott az éppen ott időző Zsigmond számára. Arra is kerül példa, hogy maga a fejedelemléte küldött utasításokat zenés-táncos ünnepséggel kapcsolatban Besztercére. Báthori Zsigmond zenekedvelése, a színi előadások, táncos mulatságok-mulatozások jelentős pénzt emésztettek fel, a muzsikusok, színészek egy csoportja pedig visszaelt a fejedelemléte jóindulatával. Az olaszok néha csapatostul utazgattak Erdélyben közköltésen. Mindez nemcsak a fejedelemléte népszerűségét fokozta, hanem végül is az olasz művészek kiűzéséhez vezetett.

Udvari táncmulatságokra leginkább külföldi vendégek vagy követek jelenlétekor került sor. Ezeket Bethlen, II. Rákóczi Ferenc idején mértéktartás, Báthori Zsigmond korában pedig némi hivalkodás jellemezte. Bethlen második házasságának esztendeiben forrásaink balettelőadásokat is említenek a gyulafehérvári udvarban. Egyik ilyen alkalmossal maga a fejedelemléte is fellépett, mintegy harminc személy közreműködésével.

Hosszabb időn át szokás volt a fejedelemléte nevenapján, ünnepek alkalmával, s a hadi év kezdetén zenés ebresztővel köszönteni. Kuruckori feljegyzések, számadáskönyvek tanúskodnak e szokásról. Ilyenkor, nyugodalmasabb táborozás idején, vagy békés időkben, hangszerekek mellett éneklő csoportok is felvonultak, s a fejedelemléte rend-

Báthori tánc a Jacobides-féle prágai tabulaturás kéziratból, a XVI. század végéről

szert megajándékozta őket. Viharosabb esztendőkből az effajta megnyilatkozások elmaradtak. A száműzetésben élő II. Rákóczi Ferenc életéből teljesen kiesett a zene. Milkes Kelemen csak örmény és görög lakodalmakon „rángatott” hegedűkről tesz említést. A dobokat mindössze ebresztésre és étkezéshez való hívásra használták. A „tehenhús-nóta”, s a menyasszonytánc Bercsenyi második, rostósi házasságakor elmaradt.

Kuruc ezredsispos a XII. század elejéről

Az udvari ünnepségekkel azonos fontos szerepe volt a zenének a temetésben. Fejedelmi temetési menetből sohasem hiányoztak a muzsikusok. Erre akkora gondot fordítottak a fejedelmek, hogy nemegyszer maguk határozták meg a zenei apparátus összetételét, a zenészcsoportok helyét a menetben. János Zsigmond temetésén dobosok és trombitások vonultak a menetben. Báthori Kristóf temetésén fekete posztóból, külön erre az alkalomra készített gyászruhába öltöztetett kürtösök, dobosok és énekes diákok szolgáltatták a gyászzenét. Bethlen Gábor zenével kapcsolatos utolsó foglalatosságként végredelemléte határozta meg a rézdobosok, trombitások, s énekesek helyét a gyászmenetben. I. Rákóczi Ferenc (1645–1676) igen tekintélyes zenei együttest írt elő saját temetésére: a menetben, különböző helyeken, más-más színű ruhába öltöztetett 24 trombitást, 20 éneklő diákból álló kórust, s a 2 dobost, tehát majdnem félszáz tagból álló imponáló együttest. Igaz, hogy elképzelése nem valósult meg, de így is figyelemre méltó jelenség, hiszen ez az együttes tisztán hangszere és tisztán vokális anyag mellett vokál-hangszeres művek megszólaltatását is lehetővé tette volna. Báthori István temetésén — akárcsak a Kristófen — kürtösök is jelen voltak. I. Apafi Mihályén kornétás, II. Rákóczi Györgyén pedig úgynevezett siralmasok is vonultak a koporsó után, az özeveg és az aszszonyok között. A katonaság trombitásaival, dobosaival és fekete zászlókkal vonult fel. Ilyenkor a dobokat rendszerint bevonták posztóval, s így tompább, gyászosabb hangot adtak. A hangszerekes muzsikusok a koporsó előtt — hol előbb, hol hátrább — vonultak, az énekes diákok a menet elején haladtak a kántorokkal.

BENKÓ ANDRÁS